

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Peter Kr. Iversen

INDHOLD:

- H. Lausten-Thomsen*: Sønderjydsk Maanedskrift i 25 Aar
Troels Fink: Grundloven og Sønderjylland
J. Raben: Barberer i det gamle Sønderborg
V. Leick: Avlsgården Grøngård
H. V. Gregersen: Sognefogederne i Skærbæk og Svanstrup fogderier
J. Smith: Slægten Ehmbs fra Stapelholm

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Arkivar Peter Kr. Iversens adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

<p>Aktieselskabet C. I. Christensens Papirhandel E S B J E R G</p>	<p>Sønderjydske Tæppefabrik A. R. KJÆRBY A/S HØJER *</p>
<p>AKTIESELSKABET NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER KØBENHAVN F.</p>	<p>Frøcontoret (for undersøgt Markfrø) (Grundlagt 1887) KOLDING Leveringer under Statsfrøkon- trolsens selvvirkende Kontrol Antager Frøavlere</p>
<p>Hans Jensens Eftf. Trikotagefabrik I K A S T</p>	<p>Aksel Michelsen <i>Kul- og Trælasthandel</i> Tønder Telefon 2530-2531</p>
<p>Aktieselskabet Motorfabriken „Frederikshavn“</p>	<p>MORSØ STØBEGODS AKTIESELSKABET N. A. Christensen & Co. Kongelig Hofleverandør NYKØBING MORS</p>
<p>Tønder Landmandsbank A/s Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby</p>	<p>EHM CHRISTENSEN TØNDER</p>
<p>Ny jydsk Kjøbstad - Creditforening Telefoner 4046 - 4047 - 4048 Aarhus</p>	<p>N. C. Kloster Haderslev Telf. 2210 - 2211</p>
<p>A/s Chr. H. Nielsen jun., Hjørring — Forretningen grundlagt 1874 — Korn - Foderstoffer - Kunstgødning - Kul m. m.</p>	<p>Th. Damberg Cigar- & Tobaksfabriker A-S Nykøbing M.</p>
<p>H. C. Hansen <i>Trikotagefabrik</i> Ikast Telf. 21</p>	<p>Aktieselskabet SIMON BRØND & CO Barnevognsfabrik Vejen</p>
<p>ANDELSBANKEN <i>A. m. b. A.</i> H A D E R S L E V</p>	
<p>DIPLOM-IS. Haderslev Telef. 1160 Vejen Telef. 3</p>	

SØNDERJYDSK MÅNEDSSKRIFT I FEMOGTYVE ÅR

AF H. LAUSTEN-THOMSEN

Tanken om at udgive et månedsskrift med historisk-folkloristisk indhold i folkelig form var seminarielærer Cl. Eskildsens. Vi havde flere gange talt om muligheden, inden han forelagde planen på det møde i Åbenrå, hvor »Historisk samfund for Sønderjylland« dannedes i december 1922. Der var ingen, der havde noget imod tanken, men nogen egentlig ildhu for den var ikke til stede; det gjaldt jo mest om at få »Sønderjydske årbøger« i gang igen. Men planen blev alligevel ført igennem. Den 1. juli 1924 udsendtes første hefte af månedsskriftet under redaktion af Eskildsen og mig. Det var Eskildsen, som sørgede for ekspeditionen og sørgede for den på en måde, så tidsskriftet med en eneste undtagelse var færdigt den første i hver måned i de over 20 år, Eskildsen sørgede for udsendelsen. Til dels er det naturligvis også trykkeriets fortjeneste. Det har ikke skiftet på noget tidspunkt, og især med den nuværende ejer af trykkeriet har samarbejdet altid været upåklageligt.

Det første hefte indlededes med en redogørelse af lærer *Alfred Torp* om »Ordnin-gen af det offentlige skolevæsen i de sønderjydske landsdele«, skrevet for af amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen* i Tønder at forelægges den internationale konference i den Haag om mindretalsspørgsmål. Det andet og

tredje hefte indlededes med en afhandling af amtsassessor, nu amtmand på Bornholm *P. Chr. Stemann* under det lange ordtag »Nogle bemærkninger vedrørende de økonomiske forhold i de sønderjydske landsdele i tiden efter kronemøntens indførelse i disse.« I den første tid bragte månedsskriftet mere end senere aktuelle artikler af den slags, som indholdsfortegnelsen har samlet under overskriften »Af dagens historie.« Første årgang bragte således også afhandlinger om den højere skole, om Sønderjydske skoleforening og om telegraf- og telefonvæsenets udvikling. Under samme afsnit findes en afhandling om Estlands selvstyre for mindretal.

Megen vægt lagde redaktionen på gengivelse af sagn og folketro, og den fik efterhånden mange meddelelser. Undertiden fik den lærerne og skolebørnene til at skrive stile om hjemegnens folkelige overlevering, og der frelstes utvivlsomt på denne måde mange sagn og fortællinger fra undergang. Stundom prøvede også en af redaktørerne at skrive i sammenhæng om enkelte former fra den folkelige tro eller anden overlevering. Det værdifuldeste i så henseende er vistnok Eskildsens undersøgelser af tælleremser, men der er mange folkloristiske afhandlinger af ham; hans flid viste sig også måned efter måned på dette område. Også jeg har skre-

vet sammenhængende om lignende spørgsmål, f. eks. om himmelbreve og har søgt at finde ud af grundlaget for sagnet fra Ballum om sorgagre. En trofast og flittig medarbejder med hensyn til folkelig overlevering har også museumsdirektør *Raben* i Sønderborg været, og især sydslesvigeren *Andreas Lorenzen*.

Med hensyn til folkelig historisk fremstilling har redaktørerne også været de flittigste; men vi har fået hjælp fra mange sider. Som fremtrædende medarbejdere kan nævnes dr. phil. *Gudmund Schütte*, amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen*, sognefoged *Cl. H. Friis* i Løgumgård, skoleforstander *Kr. la Cour Pedersen* fra Skibelund, sognepræsterne *J. Hansen* i Hostrup og *P. H. Moos* i Kliplev, botanisk gartner i København *Axel Lange* og forfatteren *Aug. F. Schmidt* i Brand.

Der kunne nævnes mange flere, det burde måske også gøres. Vi har fået hjælp fra mange sider og næsten altid i den uegenlyttigste form aldeles uden forfatterhonorar.

Det hjalp med til at klare økonomiske vanskeligheder, og det samme gjorde indtægter fra kundgørelser på hefternes omslagssider og på indhæftede blade. Det hjalp endda så stærkt, at vi hvert år ved juletid kunne sende holderne en bog. Det vil føre for vidt at nævne dem alle; men der har været ting imellem som nytryk af *Erik Pontoppidan* den Yngres »Det danske Sprogs Skiæbne« med indledning og noter af *Peter Jeppesen*, og *Chr. Paulsens* »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig«.

Abonnerterne har fået Fr. Fischers »Slesvigske Folkesagn«, pastor *N. A. Jensens* »Godt Mod«, *Cl. Eskildsens* »Dansk grænslære«, hvoraf et kapitel først tryktes i månedsskriftet og nu sidst dr. phil. *Gudmund Schüttes* Sønderjydske rigssagn og bogen om »Nordslesvigs åndelige genforening med Danmark.«

Det er ikke muligt her at pege på alt for mange enkeltheder. »Sønderjydske månedsskrift« har bragt adskilligt mere, end der er nævnt her. Det er ikke tænkeligt i dag at skrive Sønderjyllands historie uden at ty til det, og det var både med glæde og med en vis vemodig stolthed, at Eskildsen og jeg så tilbage på de blade, vi havde redigeret i 22½ år.

Jeg har nu med glæde set, hvorledes det føres videre i hovedsagen i det gamle spor. Det er nok blevet lidt mere udpræget historisk, lidt mindre folkloristisk, måske også en smule tungere i hele sin fremstillingsmåde og tone. Det kan godt være, at det er blevet bedre og udadtil værdifuldere derved.

Imidlertid har det ikke mistet noget af sin dybe danskhed og sit folkelige tilsnit under de nye redaktører, arkivar *Iversen* og museumsinspektør *Neumann*. Når de har bedt mig om at skrive et par ord til 25-års dagen, så griber jeg med fornøjelse lejligheden til at ønske månedsskriftet til lykke, håber, at det også fremover må kunne gøre et godt stykke arbejde i og for sønderjydske historie. Så vil redaktørerne af »Sønderjydske månedsskrift« sikkert få samme glæde af stadig at gøre det bedre og værdifuldere, som jeg har haft det i mange år.

GRUNDLOVEN OG SØNDERJYLLAND

AF TROELS FINK

Grundlovsdagen har aldrig været fejret i Sønderjylland som i den øvrige del af landet. Der findes ingen tradition fra den hårde forfatningskamp i de sidste årtier af det 19. århundrede, da grundlovsdagen i kongeriget fik sin særlige udformning som et led i kampen for at vinde junigrundloven tilbage og i kampen for folketingsparlamentarismen. Denne kamp stod Sønderjylland uden for. Da Danmarks riges grundlov i 1920 også kom til at gælde i Nordslesvig, var junigrundloven, i 1915, blevet vundet tilbage. Forfatningskampen var blevet historie. Sønderjylland havde sine egne store mindedage, den 10. februar og den 15. juni. Der blev ligesom ikke plads til at gøre noget særligt ud af grundlovsdagen, og der følte heller ikke nogen anledning til det.

Ved grundlovens hundrede-års-dag er der imidlertid fuldt så vel grund til at fejre mindet syd for kongeåen som nord for. Kampen for en fri forfatning i Danmark og kampen for danskhedens ret i Sønderjylland og bevarelsen af forbindelsen mellem Slesvig og Danmark gik nøje hånd i hånd. Ja, man kan sige, at det første afsnit af den frie forfatnings historie i Danmark, tiden fra 1848 til 1863, i hovedsagen var præget af bestræbelserne for at skabe et forfatningsmæssigt bånd mellem Danmark og Slesvig. Det er den bestræbelse, der går under navnet Ejderpolitikken.

Da i marts 1848 en slesvig-holstensk deputation kom til København for at forlange en fælles fri forfatning for Slesvig og Holsten og Slesvigs optagelse i det tyske forbund, svarede den danske konge, at han hverken havde »ret, magt eller vilje« til at indlemme Slesvig i det tyske forbund; Slesvig skulle tværtimod få en fri forfatning sammen med Danmark, dog skulle Slesvigs selvstændighed værnes ved en provinsforfatning for Slesvigs særlige anliggender.

På dette program gik Danmark i krig. Slesvig-holstenerne blev i første omgang slået ved Bov 9. april 1848; men preusserne greb ind; England, Sverige og Rusland tilbød mægling; Slesvig blev et internationalt anliggende. Danmark kunne ikke sætte sin vilje igennem. I august 1848 blev der afsluttet en våbenstilstand; begge parter beholdt sig enhver ret; men foreløbig var Danmark uden nogen indflydelse i Sønderjylland. Da valgene til den grundlovgivende forsamling fandt sted den 5. oktober 1848, kunne Sønderjylland derfor ikke være med. Den 23. oktober trådte forsamlingen sammen i København. Den kaldtes officielt den grundlovgivende rigsforsamling, men bar for så vidt navnet med urette, fordi slesvigerne manglede. Statsministeren udtalte i åbningstalen, »at det fremtidig må bero på en slesvigsk folkeforsamling, om den ville antage den nye grundlov eller fordre dens forny-

ede forhandling på en fælles rigsforsamling«. Udtalelser som denne og lignende kunne jo ikke tilsløre, at den fælles dansk-slesvigske grundlov var rykket ud i en fjern og uvis fremtid. Nogle af de rigsdagsmænd, hvem Slesvigs forbindelse med Danmark lå særlig stærkt på sinde, foreslog, at selve grundlovsarbejdet skulle udskydes, til slesvigerne kunne være med. Den 6. november 1848 drøftedes dette spørgsmål i rigsforsamlingen, men der var flertal for straks at tage fat på grundlovsarbejdet. Man var bange for, at den nyvundne frihed kunne blive sat på spil, hvis man tøvede længere med at udforme den nye forfatning. Man trøstede sig så med, at en fri forfatning ville stå som det smukkeste tilbud til slesvigerne. Og således kom den danske grundlov faktisk til at stå i mange, mange år: det demokratiske Danmarks udstrakte hånd til slesvigerne.

Da grundloven sidst i maj 1849 var færdig fra rigsforsamlingen var udsigterne til at få Slesvig med ind under forfatningen mørkere end nogensinde. Fjendtlige hære var trængt langt op i Jylland, uden at den danske tilsyneladende var i stand til at standse dem. Slesvig-holstenerne indrettede sig som om den stat, de havde drømt om, allerede var en kendsgerning. Der var ingen jubel i Danmark, da grundloven blev undertegnet. Hvad nyttede en grundlov, hvis Danmark bukkede under for fjenderne? Bekymringerne varede kun en månedstid. Den 6. juli 1849 slog den danske hær de slesvig-holstenske belejringstropper foran Fredericia. Stemningen slog om. Man nærmede i Danmark igen tillid til en god udgang af kampen. Storpolitisk fik sejren ingen videre følger. Preusserne var trætte af krigen; der blev sluttet våbenstilstand og året efter fred. Slesvig-holstenerne blev endeligt slåede ved Isted 25. juli 1850, men Danmark kunne

stadig ikke sætte sin vilje igennem. På alle mulige måder blev det forsøgt, at finde en ordning, der gav en særlig forbindelse mellem Danmark og Slesvig; men uden Preussens og Østrigs samtykke kunne ingen ordning gennemføres. Ved årsskiftet i 1851-52 måtte Danmark give køb. Slesvig måtte ikke knyttes nærmere til Danmark end Holsten blev det. Der skulle gennemføres en fællesforfatning for hele det danske monarki efter dette princip. Den blev virkeliggjort i 1855, men det viste sig fra første færd umuligt at samle danske og tyske til et frugtbart samarbejde. Junigrundloven blev indskrænket til kongerigets særlige anliggender, og Slesvig fik en særlig forfatning for sine indre anliggender. Denne forfatning var i modsætning til junigrundloven meget konservativ. De velhavende i by og på land blev begunstigede af valgordningen med det resultat, at der blev tysk flertal i Slesvigs særlige forsamling; mens en demokratisk valgordning havde muliggjort et dansk flertal. Adskillige danske slesvigerere havde blik for det uheldige i dette forhold; de vidste, at sympatien for Danmark var mest udbredt i samfundets jævne lag, men de ledende danske politikere var så optaget af det store forfatningsspørgsmål, at det ikke rigtig gik op for dem, hvor vigtigt det var at lade Slesvigs danske stemme komme ret til orde.

Da fællesforfatningen led skibbrud i 1858, forsøgte de danske politikere igen at slå ind på en ejderpolitisk kurs. I 1863 fandt de øjeblikket gunstigt til at skabe en forfatningsmæssig forbindelse mellem Danmark og Slesvig med bibeholdelse af en særlig forfatning for Slesvigs indre forhold. Denne forfatning blev vedtaget den 13. november 1863 og var den umiddelbare foranledning til krigen i 1864.

Krigen betød det endelige nederlag for Ejderpolitikken. Men ud af nederlaget vok-

sede en ny politisk erkendelse både i Danmark og blandt de danske slesvigere. Ikke Danmark og Slesvig skulle forenes under een grundlov, men alle som ville være danske. Ved selvbestemmelsesretten skulle slesvigeren selv drage den rette grænse. Den slesvigske provinsialisme forsvandt. Hverken danske eller tyske slesvigere havde før kunnet tænke sig, at deres land skulle deles; nu ønskede de dansksindede det inderligt og hjerteligt. Men foreløbig var det ikke muligt at virkeliggøre det nye ideal. Rigtig nok gav løftet i Pragfredens § 5 om en folkeafstemning i de nordlige distrikter af Slesvig i 1866 tillid til, at dagen snart ville komme, men efter Tysklands sejr over Frankrig i 1870 svandt troen på en snarlig genforening, og da § 5 i 1879 blev ophævet, var man klar over, at der måtte føres en kamp på langt sigt. Det blev en lang og hård strid, og den første verdenskrigs lidelser kom til, inden vejen til Danmark kunne banes.

I 1920 blev Danmarks grundlov også Nordslesvigs grundlov. Det var ikke idealet fra 1848, man stræbte efter at virkeliggøre; men erfaringerne fra 1864, der bestemte den danske politik. Ikke en forbindelse mellem Danmark og hertugdømmet Slesvig, eller en del af hertugdømmet Slesvig, men en forening mellem Danmark og det danske Sønderjylland. Den slesvigske provinsialisme, som før 1864 havde gjort sig sig så stærkt gældende, var på det nærmeste forsvunden. Det er et af de ejendommeligste træk ved udviklingen 1864 til 1920, at der kun blev plads til dansk eller tysk. Der fandtes også blakkede; de kaldte sig undertiden slesvigere, men man mærkede ikke meget til dem.

Det var Junigrundlovens Danmark Nordslesvig i 1920 kom hjem til. Naturligvis måtte der være tilpasningsvanskeligheder, når man tænker på de vidt forskellige vilkår,

der havde rådet nord og syd for kongeaen, må man snarest forbavses over, at de ikke blev større. Havde der ikke været de alvorlige økonomiske kriser, var tilpasningen gået endnu lettere. Krisen i midten af 1920'erne kaldte for første gang de blakkede frem som en særlig gruppe med et politisk program, der lå ånden i den danske grundlov fjernt. Cornelius Petersen samlede ved sin fanatiske uretfærdighed mod sine modstandere og sin ejendommelige fremtoning mange tilhørere til sine møder; men da hans bevægelse blev sat på prøve ved valget i 1926, kom den til kort. Det var hjemmetyskerne, der høstede den stemmemæssige fordel af utilfredsheden. I 1928 prøvede H. C. Lei at gøre Cornelius Petersen kunsten efter. Pastor Schmidt skaffede ham penge fra den tyske stat; men Leis fiasko var endnu større end Cornelius Petersens. Siden den tid har der ikke været nogen særlig slesvigsk bevægelse. Da krisen i 1931 brød løs igen, kom der nok en bevægelse; den var som de andre fremmed for grundlovens idealer, men den kom nordfra, Randers-bevægelsen kaldtes den til at begynde med. Senere L. S.

Fra hjemmetysk side blev der af Lorenz Christensen gjort forsøg på at udnytte vanskelighederne i tysk interesse; han fik hjælp af V. Deichgräber, der efter i et par år at have koketteret med det slesvigske, gik over og blev tysk nationalsocialist. Det var kritiske år i begyndelsen af 1930'erne. Men L. S. fik i Peter Nielsen, Refsø en leder, der var sig sit nationale ansvar bevidst.

Med nationalsocialismens gennembrud i Tyskland i 1933 begyndte et heftigt stormløb mod de idealer, grundloven er et udtryk for. Hjemmetyskerne bekendte sig uden forbehold til den nye lære og fornægtede gladeligt det grundlag, deres tilværelse som nationalt mindretal i Danmark hvilede på. Fritz Clausen forsøgte at efterabe det tyske for-

billede. I årene efter 1933 tog den sønderjyske befolkning en tårn for det danske demokrati. Det var en indsats, der i jubilæumsåret var grund til at være stolt over.

Når man tænker på, hvorledes Hitler sidst i 1930'erne gik fra succes til succes, og hvilken baggrund hjemmetyskerne dermed fik for deres propaganda for at komme »heim ins Reich«, må man erkende, at det danske demokrati her bestod prøven med glans. Valget den 3. april 1939 er en hædersdag i

sønderjysk og dansk historie. Dette valg er tillige vidnesbyrd om, at Nordslesvig nu var vokset helt sammen med det øvrige land.

Den nye prøve, som det danske demokrati blev sat på i 1940 blev også bestået. Og nu, i 1949, kan de danske sønderjyder, samtidig med at de mindes de ofre, der for 100 år siden blev bragt for at knytte Slesvig til Danmark, i taknemmelighed se tilbage på de 29 år, da Danmarks grundlov også har været deres grundlov.

BARBERER I DET GAMLE SØNDERBORG

AF J. RABEN

Barberer kan eftervises i Sønderborg for omkring 400 Aar siden. De indtog i gamle Dage en mere fremtrædende Stilling i Samfundet end nu; de har før, foruden at klippe og rage Kunderne ogsaa doktoreret paa dem. Om de Rettigheder, der tilkom en Barber i gamle Dage, hedder det i en Laugsskraa fra 1672:

»Badstuemændene skal alene blive ved deres Badstue og Kopsætning og ej gjøre Bartskær-Embede nogen Indpas udi deres Konst, enten med Barberen, aareladen, Patienter at forbinde eller Curere, ei heller Bekken eller Bartskjær-Skilt udhænge.« — For at forhindre ublu Konkurrence bestemtes endvidere: »Gjør en Mester den andens Patienter afspændig, som han med alt Troskab og Flitighed betjent, og med fornøden Medicamenter forsynet haver, da skal den bøde saa meget som han med samme Cur kunde fortjene, dog skal det stande Patienten frit for (om han tykkes, at han ingen Hjælp hos den Me-

ster, som ham først forbandt, kan fornemme) at lade sig forbinde af hvilken Embedsmand eller anden Badsker han lyster, naar han Enhver for sin Umage og anvendte Bekostning billigen og tilbørligen fornøier.«

I Sønderborgs Politiforordning af 15. November 1698, artikel 9, afsnit 2 hedder det:

»Einem ehrlichen Erfahrenen Barbier soll der erste Band aller frischen Wunden von einem Ehrsamen Raht zugelassen werden, und soll er seinen Ejd leisten, alle Fälle, so desfalls sich begeben und zutragen, dem Stadt-Vogt und Kämmerer anzuzeigen, beg. Strafe des Mein-Eydes.« —

Barberen har altsaa haft det særlige Privileg, der baade berettigede og forpligtede ham til at yde den første Hjælp ved Ulykkestilfælde og lignende. Der er dog kun Tale om Forbinding af friske Saar. Viderebehandlingen, hvis en saadan var nødvendig, maa have været Lægernes Sag.

Den ældste Barber i Sønderborg, der næv-

nes med Navn, er Marcus Barber, der i 1553, den 13. Februar, blev indsat som Forstander for de syge og fattige i St. Jørgens Hospital. Han døde i Pesttiden 1581. Efter hans Død fører Enken Hospitalsregnskabet videre.

I Sønderborg Bys Skattemåliste for Aaret 1585 nævnes Gunnert balbir. Claus Balbir findes i St. Jørgen Hospitalets Jordbog for 1590.

Den kendteste af Sønderborgs gamle Barberer er Mester Hans Goldbeck, født 1559. Han maa have været en anset og velhavende Borger. I mange Aar var han Hertug Hans d. Y.'s Hofbarber og døde den 15. Oktober 1622, 63 Aar gammel. Ugen efter sin fyrstelige Herres Død. (Hertug Hans døde d. 9. Oktober 1622).

Hans Goldbeck har virket som Læge ved det hertugelige Hof. Dette fremgaar ogsaa af Provst Johannes Monrads Ligtale ved Hertuginde Agnes Hedvigs¹⁾ Bisættelse i Sønderborg Slotskapel den 19. september 1616, i hvilken han talte om Hendes Fyrstelige Naades lange svære Sygdom og at »Fyrstelig Medicus Dr. Joachim Mancius saavel som den erfarne Hofbarber Mester Hans Goldbeck ikke har forsømt noget med Hensyn til Hertuginde's Sygdom.

Allerede i Aaret 1613 har Hofbarbereren sørget for at faa en Begravelsesplads under Kirkegulvet i St. Marie Kirke. Derom findes følgende Notits i Kirkebogen:

»Tho dersülwigen tidt is F'g. Hofbalber M. Hans Goldbecke eine Begrebnisse, so vor unser gnedigen Førstinnen und Frauen Stole belegen, vorkofft vor 50 M Lüb.«

Efter hans Død har Enken Sophie Goldbeck ladet rejse et Epitaf over Graven. Det er det midterste af de tre Epitafier paa Kirkens Nordvæg.

¹⁾ Agnes Hedvig af Anholt, Enke efter Kurfyrst August af Sachsen, var Hertug Hans den Y.'s Gemalinde.

Graven blev afdækket i 1924, da Kirkens Gulv blev sænket. Det er et muret Gravkammer til to Kister. Paa den kalkede Væg har været en Indskrift, der næsten var helt udvisket. Kun enkelte Bogstaver kunde læses. M. H. . . . . oldbe . . . . .
. . . . .
. . . . . Ao .. 22.

Epitafiet maa være rejst kort efter 1622. Det er et godt Arbejde i Renæssancestil i Lighed med Alteret. Det er ogsaa et Arbejde af samme Mester, Billedskærer Niels Taysen af Sønderborg. Ogsaa Malerierne er gode. Hovedbilledet viser Korsfæstelsen. Omkring Korset samles alle Folkeslag og af alle Stænder, Adelsmænd, Borgere, Tiggere. I denne Gruppe ses Hofbarbereren knælende. Foran Korset knæler Sophie Goldbeck.

Det øverste Billede i Topstykket forestiller Opstandelsen. Malerierne er signeret Hans Schmidt, 1622.

Derefter maa Billederne være malede medens Hans Goldbeck endnu levede. Epitafiets Indskrift lyder:

»Dies Epitaphium hat die Ehrbare und vieltugentsame Sophie Goldbeck Godt zu Ehren, der Kirchen Zur Zier allhie vorehret und setzen lassen. Joh. 3,16.

Johannes Goldtbecks pie in chro obiit 1622
15. Octob., ætatis 63.

Sophia Goldbecke is sehlig in dem Herrn entschlaffen den 4. septemb. ao. 1657 im
73. Jahr ihres Alters.«

1636 har »Hofbalbir Goldbeckers nachgelasse Wittwe« foræret St. Marie Kirken en forgyldt Patene, »som har manglet paa en Kalk.« Den kostede 15 Mark l. Endvidere har hun omkr. 1645 syet og foræret en Daabskjole til Kirken. Den opbevares nu i Museet paa Sønderborg Slot.

Den 9. September 1651 aabnedes Sophie Goldbecks Testamente, efter hvilket 30 M.

var bestemt til de fattige i St. Jørgens Hospitalet.

Samuel Barber i Sønderborg, hvis rigtige Navn var Samuel Brandt, var en Søn af Pastor Nicolai Brandt i Egen og født 1624, etablerede sig med Hertug Johan Christians Tilladelse 1651.

En Søn af Pastor Andreas Brandt i Nordborg kom 1657 i Barberlære i Sønderborg. Herom skriver Præsten:

»1657, den 16. Februar førte jeg min ældste Søn Frederik Brandt til Sønderborg og overantvortede jeg ham til Mester Samuel Barber, at han skulde lære ham Barberkonsten, og jeg skal give tilsammen for Læreløn 40 Rdlr., og skal Frederik fortøve hos ham udi 3 Aar.«

Det maa for Pastor Brandt have været en særlig Begivenhed, efter som han har været diget denne Notits en Plads i Kirkebogen.

I Sønderborgs Bødeprotokoller findes en Del Optegnelser om gamle Barberer i Sønderborg.

1639: Jørgen Balber og Valentin Balber.

Jørgen Balber havde slaaet Organisten Peter Jørgensen i Ansigtet og maatte derfor betale 1 Rigsdaler i Bøde.

Valentin Barber klager over sin Nabo Jacob Mathiesen. Denne var kommet til Skade og Valentin kom i Amtet for at forbinde ham. Under dette Arbejde blev Valentin af Jacob Mathiesen »übel tractiret« og slaaet, saa han besvimed. Jørgen Mathiesen var drukken. Valentin Barber maa have faaet en slem Omgang, da der berettes, at han »als ein Krüppel gahn müste«, som Jørgen Mathiesen dertil »orsache gegeben«. Om Morgenen derefter kom Jørgen i Valentins Hus og truede ham med en Kniv, men der skete ingen Skade. Den næste Morgen kom Jørgen igen og bad om Tilgivelse, som Valentin dog ikke var villig til at tilstaa ham. Synderen fik en Bøde paa 5 Rigsdaler.

1680 nævnes Peter Markmann Barbierer og 1695 og 1700 Jens Barber og Nicolai Barber.

Nicolai Barber maa være den Nicolai Papenstein som ofte nævnes i Tiden indtil 1724. Han var ofte i Konflikt med Loven. 1701 fornærmer han Christian Jørgensen og faar en Bøde paa 2 M., 1709 slog han Christian Lassen fra Hørup og maatte derfor betale 4 M. — Jens Barber nævnes flere Gange som Jens Thomsen og samtidig findes en Johan Nissen Barber i Sønderborg.

1720 straffes Sønnik Snedker fra Sundevad, fordi han foretog Aareladning og derved greb ind i Barberernes Laugsrettigheder. Efter Affindelse med Barbererne betalte han 4 M. 8 Sk. (uden Sagsomkostninger). Af disse Penge fik Hans kgl. Majestæt Halvdelen, 2 M. 4 Sk., medens den anden Halvdelen efter Allernaadigste Forordning flød i Barberernes Laugskasse.

1722 greb Johan von der Heyde ind i Barberernes Rettigheder og fik derfor en Bøde paa 1 M.

1740 har Skarpretterinden handlet imod Amts-Barber-Privilegiet og straffes med 2 Rdlr., hvoraf Barberamtet fik den ene Halvdelen, den anden tilfalder Fiscoen.

Ved Siden af Barbererne nævnes en Del »Parückenmacher«, 1721 Peter Brandt, 1737 Bent Jensen, 1755 Jonathan Perrückenmachersgesell, der paa en Markedsdag havde »faldet en anden i Handelen«, hvorfor han maatte bøde 1 M. 2 Sk.

Parykmager Berent Holms Hustru, Anna Auguste nedkom 1777 før Brylluppet med en Datter. Begge idømtes en Bøde paa tilsammen 18 M.

Martini Barbersvend havde 1741 arbejdet paa egen Haand og dermed handlet imod Barberlaugets Privilegier. Denne Sag kostede ham 3 M.

AVLSGÅRDEN GRØNGÅRD

AF V. LEICK

Den nuværende domæne Grøngård (ca. 250 tønder eller 125 ha.) er kun en lille rest af det oprindelig hertugelige gods af samme navn, som blev oprettet af hertug Hans d. Ældre i året 1567.

Indtil året 1562 var hele denne egn bevokset af store egeskove, hvor man f. eks. fra gården Vestergård i Burkal lod svinene gå på olden. De lavtliggende områder bestod af et uigennemtrængeligt krat af nødde- eller birketræer, hvor der på grund af forholdene fandtes en rig bestand af vildt. Men også for de omboende mennesker var disse tætte skove et yndet tilflugtssted, når krigen hærgede denne del af landet. I sagnet om herredsfogeden fra Hajstrupgård fortælles bl. a. også, at han søgte skjul i skovene omkring Lydersholm (ligger lige op ad Grøngård). Kun to smågårde lå inde i skoven. Den ene hed Haleklamp og lå på en

lille høj ca. 1 km øst for det nuværende Grøngård; den anden hed Tuetmose og lå ca. 1 km vest for gården Holmgård. Disse to småbrug havde hertug Frederik tilbyttet sig fra klosteret i Løgum i året 1503. Frederiks efterfølger, hertug Hans d. Æ. kom ofte på denne egn. Han var en ivrig jæger, og for ham var disse vildtrige egne et yndet opholdssted. Sagnet fortæller, at da han engang skød en mægtig hjort i denne skov, bestemte han sig til på dette sted at bygge en gård.

Da man netop på den tid var ved at inddige Gudskogen, gav hertugen tilladelse til, at man hentede det til digebygningen nødvendige ris i skovene nord for Lydersholm. I alt bortkørtes der ca. 18.000 læs. Tuetmose og Haleklamp blev nedlagt, og midt i det ryddede område byggedes så avlsgården Grøngård. Godsets jorder strakte sig fra

Gammelå i syd til Lillestrøm i nord og fra Ubjerg sognegrænse i vest til småbruget Skovhus' areal mod øst. Hele godsets jordtilliggende var på ca. 999 t. land, deraf var de 256 t. agerland og de 743 t. eng.

I de første åringer blev godset drevet af den hertugelige forvaltning selv, men da hertug Hans d. Æ. døde i året 1581, og Grøngård blev overtaget af hertug Frederik, blev den til en domæne og bortforpagtet.

Til at begynde med avledes der kun rug og hør, senere kom også byg og havre. Kornudbyttet var ikke stort, men høhøsten var til gengæld mægtig. I året 1580 avledes der således alene 2.000 læs enghør.

Godsets kreaturbesætning var ret stor. Vinteren 1580-81 fandtes der på ejendommen 65 køer, 44 Okser, 18 kalve, 10 gæs, 14 øg, 7 hingste og nogle føl samt 69 stude, som man havde taget i foder.

17 år senere, altså 1597, havde Grøngård en besætning på 33 heste, 186 kreaturer og 76 svin.

De opdrættede dyr blev for en stor del aftaget af det hertugelige hus i Gottorp — resten blev solgt. Hofkøkkenet brugte årlig ca. 120 okser (1650). Ved indkøb kostede niagerkvæget dengang ca. 13 rigsdaler, og når de i løbet af sommeren var blevet fedede, stod de i ca. 26 rigsdaler, altså det dobbelte. — Slagtet vejede de ca. 400 pund stykket, undertiden lidt mere. År 1570 købte amtmanden okser til hertugen for ca. 766 m. og solgte dem fedede for 1782 m. — Øg og føl solgtes på markedet i Itzehoe, kreaturerne solgtes til købmænd i Tønder og Flensborg eller til Holland.

I forhold til sin størrelse havde godset Grøngård kun et lille tjenestehold. Foruden husfogeden (bestyreren) var der en gartner, en dreng, som passede hestene, flere fodermestre, en hyrde, to tærskere, en mejerske og tre piger.

Det er givet, at dette fåtallige personale langt fra kunne overkomme det nødvendige arbejde, især ikke om foråret og i høstens tid. Men mange boelsmænd og kådnere, som tør havde været pligtige til at udføre hovarbejde for »Tønderhus«, var nu bleven overvist til Grøngård. De kom både fra nær- og fjerntliggende sogne. Således 60 fra Burkal, 21 fra Hostrup, 25 fra Bylderup, 56 fra Rabsted, 9 fra Højst, 38½ fra Bjolderup, 43 fra Ladelund, 40 fra Medelby, 40 fra Læk, 24 fra Karlum, 33 fra Braderup, 29 fra Kliksbøl, 21 fra Enge og 50 fra Rundtoft herred.

Avlsgårdens bygninger lå dengang noget nordligere end nu. Over indhusets dør var der anbragt to hjortetakker. Foruden værelser til gårdens folk, var der også et stort værelse til hertugen, hvor han boede i jagttiden — indtil han nogle år senere fik sit lille jagtslot, som lå nord for gården.

I en skrivelse fra 1. 12. 1764 gives der oplysning om, at der fandtes følgende bygninger:

- a. Indhuset, fra brandmuren 8 fag lang.
- b. En fløj på husets vestlige side (11 fag).
- c. En stald og lade på 28 fag.
- d. En hølade med indkørsel på 11 fag.
- e. En kreatur- og hestestald, fra brandmuren på 12 fag.
- f. Et logulv på 2 fag.
- g. Bagehus, tørvelade, høhus, svinesti og duehus (9 fag).
- h. Et hyrdehus (på 6 fag) med en lille kålgård.

2. Bygningerne var brandforsikrede for 825 rigsdaler.

Desuden oplyses der, at gården har ret til en mands- og en kvindestol i Burkal kirke.

- Gårdens jordtilliggende bestod dengang af:
- a. Engager, som strækker sig ind mod kalvekobbelen, havde en udsæd på 12 tdr.
  - b. Kalvekobbelen (udsæd 10 t.).
  - c. Øst for Lydersholmdam (uds. 11 t.).
  - d. De gamle Vesteragre (udsæd 20 t.).
  - e. Thomas- og Møllekær (udsæd 24 t.).
6. Af enge findes der følgende:
- a. Egeagerengene.
  - b. Kalvekobbelen.
  - c. Møllekæringen.
  - d. Hyrdeengen.
  - e. Vestermoseengen.
  - f. Sønderherredengen.
  - g. De fire skeldamme gennem Grøngårdsmark ned mod skellet mod Lydersholm, Sæd og Bimpel. (Høudbytte: 120 læs).
6. Græsmarker til 50 kreaturer.
7. Retten til før- og eftergrøden på Grøngårdshovenge, som høstes af hovbønderne fra Slogs og Kær herred.
8. Hovbønderne skal vedligeholde vej og stier på hovmarkerne samt grøfterne omkring hovengene.
9. Fiskeret i åerne.
10. Ovennævnte fortegnelse over bygninger, marker og rettigheder er udarbejdet i anledning af, at Grøngård muligvis skal sælges, hvorfor der tilføjes følgende bestemmelser:

Indhegningen består af grøfter og volde. Disse skal vedligeholdes af køberen på samme måde, som det hidtil er sket af forpagteren.

Skrivelsen er undertegnet den 1. dec. 1764 og underskrevet:

F. W. Holstein — Pauli — Scheel.

— Som før omtalt blev godset kun forvaltet som domæne i hertug Hans d. Ældres levetid, senere blev den overtaget af forpagtere. Der findes flere hundrede breve i Landsarkivet, hvori forpagterne korresponderer med hertugens forvaltning angående mange forskellige spørgsmål, især stridighed om græsnings-, vand- og vejrettigheder. Man møder her en lang række navne: År 1606 overtoges gården i forpagtning af amtmand Dietrich Blomes svigersøn: kornskriver Reinke. De længere bortliggende enge forpagtedes til de hidtil hovpligtige bønder i Slogs- og Kær herreder. Hovarbejdet bortfaldt ved, at hver hovbonde årlig betalte 3 rigsdaler i hovpenge og 2 rigsdaler i forpagtning. — Af andre forpagtere kan nævnes: Herredsfogeden fra Hajstrupgård, Nis Hansen (1608), sognefoged Andreas Ebsen fra Karlum (1654). 1695 købtes godset for 6.000 rigsd. af provst Troggilus Arnkiel i Åbenrå, men 5 år senere måtte han atter afstå den. — 1723 overtoges forpagtningen af Johann Thomsen fra Nolde og gik så videre i arveforpagtning til hans pårørende indtil 1775.

Så skete der noget ganske nyt! Grøngård blev udstykket i året 1775.

År 1764 havde man allerede tænkt på at sælge godset og i den anledning lod man landmålerne Ebe Andresen og Nis Christensen efter øjemål udarbejde en skitse over Grøngårdshovenge. Men nu (1775), da det blev alvor med udstykningen, lod man lave et nøjagtigt og farvelagt stort kort over hele det areal, som hørte til Grøngård. (Kortet ligger på arkivet i Åbenrå).

Der blev ligeledes udsendt en flersidet tryksag med de nøjagtige salgsbetingelser — samtidig nævnes hver parcel for sig, og der gøres rede for beliggenhed, grænser og størrelse. — Tryksagerne blev benyttet som

købekontrakter, idet der udfør den i tryksagen nævnte parcel blev gjort en bemærkning, og på bagsiden blev købet bekræftet og forsynet med kong Christian d. VII.s segl og dermed gjort retsgyldigt.

I omtalte tryksags salgsbetingelser § 7 bestemmes der følgende:

Parcellerne 70, 93, 117, 137 og 138 pålægges der byggepligt således, at køberne inden fire år for deres egne penge skal bygge en gård samt fremtidig vedligeholde denne og lovmæssig lade den brandforsikre. De øvrige parceller fritages for byggepligt. — Derved opstod gårdene: Petersgård, Holmgård og Blomsgård. De to andre gårde kendes ikke.

I 1793 udsendtes der atter en tryksag angående den anden udstykning. Auktionen foregik den 8. april 1793. Ved denne lejlighed bestemtes det, at der yderligere skulle bygges fire nye gårde.

Selve hovedgården gik senere over i privateje og forblev det indtil 1924, da gård-ejer Eduard Nissen, som kun havde ejet den i nogle få år, tilbyttede sig Augustenborg hovedgård. Derved gik Grøngård atter over i statens eje og har været det siden. Staten har så igen udstykket gården og oprettet 6 husmandsbrug med hver ca. 30-35 t. land. Dette skete i året 1931.

Sognefogederne i Skærbæk og Svanstrup fogderier under Treårskrigen

AF H. V. GREGERSEN

Det gamle Løgumkloster amt, der var blevet dannet ved klostergodsets sækularisering i 1548, bestod af Løgumkloster birk og seks fogderier, af hvilke Skærbæk og Svanstrup udgjorde de to nordligste. Til de to sidstnævnte fogderier regnedes en lang række ejendomme i blandede sogne som Skærbæk, Brede, Døstrup, Mjolden m. fl., hvor de øvrige ejendomme var kongerigske og sammen med andet jordegods udgjorde de nørrejyske enklaver.

I 1830'erne og 40'erne, »da Sønderjylland vågnede«, kom befolkningen i disse distrikter hurtigt til bevidsthed om sin danske nationalitet, mens hjemmetyskeriet i nogen grad florerede i Løgumkloster. Ved det slesvigholstenske oprørs udbrud i slutningen af

marts 1848 fik den dansksindede landbefolkning i disse egne derfor omgående støtte fra Ribe, der var hovedbyen for enklaverenes befolkning.

Allerede den 2. april mødte medlemmer af Ribe borgervæbning under ledelse af løjtnant Siemsen frem i Løgumkloster. De var af stiftsamtmand Sponneck blevet bemyndiget til at arrestere den slesvigholstenske amtsforvalter Harbou. Herredsfoged Brasen fra Harris var sammen med nogle frivillige fra landsognene med som vejvisere ved aktionen. Den lykkedes til fulde, idet amtsforvalteren sammen med distriktskirurg dr. Roll førtes som arrestant til den gamle kongestad i Vesterhavets nærhed. Samtidig blev Løgumkloster amtskasse, in-

deholdende 1631 rhdl. 59⁴/₅ rbsk. taget med i en forseglet kuffert. Birkefoged Elvers havde kun ved flugt undgået at lide samme skæbne.

Rygtet om den dristige aktion bredte sig hurtigt ud over egnen. De dansksindede sognefogeder i Skærbæk og Svanstrup fogderier ønskede herefter ikke mere at samarbejde med de oprørsksindede embedsmænd i Løgumkloster. Sognefoged Jens Beyer fra Harris, der helt siden 1829 havde været sognefoged for Svanstrup fogderi, meddelte derfor den konstituerede birkefoged, advokat Dethlefsen i Løgumkloster, sit ønske om at trække sig ud af det offentlige liv. Sognefogeden fra Skærbæk fogderi, Johs. Hansen i Mjolden, gik mere drastisk til værks, idet han for en tid flygtede bort. Sognefogedembederne i Løgumkloster amts to nordligste fogderier stod herefter ledige.

I Skærbæk fogderi fik slesvigholstenerne indsat gårdmand Peter Jensen fra Lovrup. Han havde ikke held til at vinde befolkningens tillid og erklærede derfor efter nogle dages forløb, at han under ingen omstændigheder ønskede at fortsætte som foged, ifølge den slesvigholstenske birkefoged Elvers' udsagn, fordi de »fanatiske bønder« holdt ham for tysksindet og truede ham på liv og lemmer, hvis han adlød ordrer fra embedsmændene i Løgumkloster, og tysksindet det var Peter Jensen i Lovrup ikke.

Befolkningens danske sindelag var i 1848 så rodfæstet her, at det simpelt hen var umuligt for slesvigholstenerne at finde en sognefoged fra egnen. Man måtte derfor konstituere en frivillig soldat, købmand Joh. Wald (= Walther?) fra Flensborg. Da denne imidlertid ville til at indrette sig i den flygtede sognefoged Johs. Hansens gård i Mjolden, indfandt gårdens ejer sig i nærværelse af pastor Hagen fra Mjolden og tilbød igen at ville fungere som foged. Eg-

nens danske foretrak åbenbart nu efter den preussiske sejr ved Slesvig den 28. april at tilpasse sig til forholdene, idet hele Sønderjylland med undtagelse af Als og Ærø var kommet under den provisoriske regerings styre.

Birkefoged J. Elvers, der den 23. maj indberettede hele affæren til den provisoriske regering, benyttede sig samtidig af lejligheden til at anmode om flere soldater og om arrestation og bortførelse til Rendsborg af pastor Hagen, »der sich in ganz ungemessenen Reden und Drohungen im dänischen Sinn erging«.

Johs. Hansen i Mjolden var herefter sognefoged for Skærbæk fogderi indtil sommeren 1849. Han blev da afskediget af den oprørske øvrighed, fordi han ikke ville adlyde det indsatte statholderskab, ligesom han bestyrkede beboerne i ikke godvilligt at betale krigsskatterne og tvangslånet til oprørsregeringen. Den 7. august 1849 sammenkaldte den nye birkefoged i Løgumkloster, v. Wardenburg, derfor fogderiets gårdmænd til et møde i Døstrup kro, for at de kunne vælge sig en ny sognefoged. Efter hvad v. Wardenburg beretter, var der på mødet en del »animositet« blandt beboerne imod Peter Jensen i Lovrup, og valget faldt derfor ikke på ham, men på Jannik Petersen i Skærbæk.

Ved krigens ophør fik de nye danske embedsmænd i Løgumkloster imidlertid et vanskeligt problem at tumle med, idet Johs. Hansen i Mjolden gjorde fordring på sin gamle bestilling, »som hans troskab mod Hans Majestæt midlertidigt havde skilt ham fra«. Da han i krigsårene havde vist sig som »en ægte dansksindet mand og derhos var meget dueligt som sognefoged«, ønskede man ikke at afvise ham.

Jannik Petersen i Skærbæk ville imidlertid ikke godvilligt fratræde som sognefoged. Med rette påpegede han, at det var ham,

der havde haft besværet under krigen. Meget bestemt afviste han den anke, der muligvis kunne rettes imod ham, at han skulle have vist sig tysksindet ved at overtage embedet under krigen. Det var jo udelukkende sket efter beboernes udtrykkelige opfordring, og det var derfor hans højeste ønske fremdeles at kunne tjene sin konge og fødelandet. De danske embedsmænd nærrede da heller ingen tvivl om hans danske sindelag, skønt birkefoged Blume mente, at han næppe havde været så karakterfast som Johs. Hansen, men de fandt alligevel, at Johs. Hansen burde genindsættes som sognefoged, selv om Jannik Petersen havde udført sit hverv upåklageligt. Den 1. oktober 1850 genindsattes Johs. Hansen i Mjolden derfor som sognefoged for Skærbæk fogderi. —

I Svanstrup fogderi fik besættelsen af sognefogedembedet et mindre dramatisk forløb. Jens Beyers efterfølger i de vanskelige år, gårdmand Michel Sørensen Clausen fra Svanstrup, har selv overfor sine foresatte redegjort for begivenhedernes forløb i følgende indberetning:

»I Aaret 1848 tæt før Krigens Udbrud afgik Sognefoged Jens Beyer i Harris ifølge Ansøgning fra bemeldte Tjeneste. Efter at Tjenesten en kort Tid stod vacant, indfandt sig en Lieutenant ved Friskarerne, og en Hr. Walther havde foranstaltet en Samling af Beboerne i Fogdiet, for at faae en Mand constitueret som Sognefoged, men Ingen i den hele Forsamling vilde paatage sig at være det. Saaledes stod det hen til paafølgende 9de Mai, paa hvilken Dag ovennævnte Walther med 4 Militairpersoner indtraf hos mig, og forelagde mig en skriftlig Ordre

fra Amtsstuen, ifølge hvilken jeg skulde overtage Sognefogedtjenesten. Jeg vægrede mig, hvorpaa jeg fik til Svar, at naar jeg ikke vilde, og Ingen i Fogdiet vilde overtage den, saa vilde Districtet belæges med militairigsk Indqvatering. For at forebygge og afvende dette lod jeg mig overtale til at overtage meerbemeldte Tjeneste under følgende Betingelser: ikke at aflægge Ed til den provisoriske Regiering, ikke at modtage anden Tilskrift fra Øvrigheden end i det danske Sprog, og dertil for det tredie, kun paa 4 Uger.

De 4 Uger gik — jeg taledede med Kammerherre Stemann (amtmand over Åbenrå og Løgumkloster amter 1843-1850), ja, jeg anholdt skriftlig om min Demession, men den blev mig nægtet, og indtil Dags Dato har jeg efter Evne maattet fungere som Sognefoged.

Saaledes gik det til og saaledes staaer det.«

Da birkefoged Blume overfor amtmand Heltzen karakteriserede Michel Sørensen Clausen som en meget respektabel mand, der nød stor agtelse i sin kreds og var fuldkommen dansksindet, var der naturligvis intet til hinder for, at han kunne fortsætte i sin bestilling. —

Den provisoriske regerings embedsmænd mødte således i Løgumkloster amts to nordligste fogderier et trofast dansk sindelag, der parret med den noksom bekendte vestslesvigske stejthed ikke lod sig kue.

KILDER OG HENVISNINGER:

I.A. Åbenrå amts journal 1848 XV 34 og 41; Løgumkloster amts journal 1850 XIV. Smlgn. Fra Ribe amt IV 10; Sdrj. Mdsskr. 13. årg. 112-116; Sønderjydsk Skoleforening 1892-1942 (1942) 79-82.

SLÆGTEN EHMBS FRA STAPELHOLM

AF JONATHAN SMITH

Som tidligere omtalt findes der ofte udførlige Slægtsoplysninger i de Ligprædikener, som holdtes over Standspersoner i det 17. Aarhundrede og som derefter udgaves i Trykken. Saaledes findes der i Forbindelse med den Ligprædiken, som Præsten i Slesvig, Michael Zwergius holdt over Kornskriver Henning Ehms, Oplysninger om dennes Slægt og hans Levnedsløb. Af disse Personalialia skal her det væsentlige gengives, og dertil knyttes nogle Oplysninger om en af Døtrene.

Henning Ehmsens Fader var Peter Ehms, bosat i Süderstapel i Landskabet Stapelholm, hans Moder var Elsche Ehms, født i Drage. Hans Farfader var Hans Ehms, Købmand i Süderstapel, hans Farmoder Margreta Ehms, født i Nørrestapel. Hans Morfader var Peter Harder, bosat i Drage, hans Mormoder var Catharina Harder, Datter af afd. Landsfoged i Stapelholm Johan Voigt. Hans Oldefader paa fædrene Side var Peter Ehms, født i Salzwedel, som bosatte sig i Stapelholm som Købmand, hans Oldemoder hed Elsche, Hans Sieverts Datter af Nordstapel. Hans Oldefader paa mødrene Side var Johan Voigt, Landfoged i Stapelholm, hans Oldemoder hed Anna, hun var Datter af Sognefoged Held Odefey i Bergenhusen.

Henning Ehms fødtes i Süderstapel den 18. Juni 1616, han var eneste Søn. Efter at

have gaaet i Skole hjemme, sendtes han til Hamborg, hvor han besøgte en Skole i Aarene 1628 og 1629. I 1632 kom han i Lære hos Advokat Licentiat Adam Tratziger paa Gottorp og var hos ham i 3 Aar. Derefter var han 5 Aar i Tjeneste hos Hofraad Petrus Jügert. Efter dennes Død kom han paa Kancelliet paa Gottorp hos Kancelli Sekretær Georg Elsner. Da denne døde kort Tid derefter, blev han af Hertug Friedrich udnævnt til Kancelliforvandter. I dette Embede var han i 11 Aar, hvorpaa han den 4. Nov. 1650 blev udnævnt til Kornskriver for Gottorp amt; dette Embede varetog han med Troskab indtil sin Død.

Efter sin Udnævnelse til Kornskriver trolovede han sig med Hertugindens Kammerpige Maria Elisabeth, en Datter af afd. Husfoged i Aabenraa Hans Calsen. Vielsen fandt Sted paa Gottorp den 8. April 1651 i Nærværelse af mange Adelige og andre fornemme Personer.

Han døde Lørdag Morgen mellem 7 og 8 den 8. Januar 1670 og blev den 23. Januar bisat i Trefoldigheds Kirken i Frederiksberg.

I Ægteskabet var der 4 Døtre: Maria Elisabeth, Anna Catharina, Hedewig Dorothea og Adelheit Augusta. Hedewig Dorothea blev d. 24. April 1672 viet til Zahlcommisær Johan Kruse, og efter dennes Død æg-

tede hun den 27. September 1683 daværende Assessor i Kancelliet Ægidius Mechlenburg. Denne var under Sekvestrationen kongelig Amtsskriver for Svavsted Amt, senere gik han i gottorpsk Tjeneste og blev Landskriver i Heide, dette Embede mistede han i 1713, da de gottorpske Landsdele blev besat af Kongen. Ægidius Mechlenburg flyttede derefter til Kiel, hvor han døde. Hans Hustru Hedewig Dorothea var død i Slesvig den 7. Juni 1695. I Ægteskabet med Kruse havde

hun en Søn, Christian Henning, i Ægteskabet med Mechlenburg var der en Datter, Isabella Hedwig, som var tre Gange gift, først med Kelff i Hamborg, derefter med Winter og tilsidst med Schulz.

I hendes Vaaben, som findes indgraveret i et Sølvbæger som hun og hendes Mand i 1691 skænkede Frederiksberg Gilde, er en Græshoppe paa en Blomst, ligeledes som Hjælmzir mellem to halve Lavrbærkranse.

MEDDELELSE TIL ABONNENTERNE

Det har desværre vist sig nødvendigt at forhøje abonnementsprisen fra og med juli kvartal med 1 kr. til 4 kr. halvårlig. Det er de stigende priser på papir og trykning, som har nødvendiggjort dette, og da prisen har været uforandret i de 25 år månedsskriftet er udkommet, må det vel kunne kaldes en meget beskeden stigning, som vi håber, at abonnenterne vil modtage i god forståelse.

Samtidig beder Dansk historisk Fællesforening os meddele, at styrelsen har vedtaget at forhøje *abonnementsprisen* på Fortid og Nutid til 6,00 kr. (bogladepris 10,00 kr.). F. og N. udsendes fra iår i et større og smukkere format. Beregnet efter typeenheder bliver tidsskriftets omfang det samme, men på grund af det større format vil sidetallene blive mindre, hvorfor F. og N. foreløbig kun vil blive udsendt med eet dobbeltheft om året (iår i november måned for at få referatet fra årsmødet med). Det er dog meningen atter at gå over til at udsende to hefter, så snart de økonomiske forhold tillader det.

Der er endvidere gennemført en mindre forhøjelse på publikationer og ældre årgange

af F. og N. (enkelte hefter er udsolgt). Prisen bliver herefter:

Fortid og Nutid 1914-30, bd. I-VII: 4,80 pr. bd.

do. 1931-42, bd. IX-XIV: 6,80 pr. bd.

do. 1943- , bd. XV-: 8,00 pr. bd.

E. Kroman: Skriftens historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden: 4,50 (bogladepris 6,00).

Holger Hjelholt: Skriftprøver: 6,80 (bogladepris 8,50).

Nygård: Anvisning til at drive historisk-topografiske studier: 0,75.

Chr. Axel Jensen: Bibliografisk Vejledning for historiske Lokalsamlinger: 0,75.

Holger Hansen: Om Opbevaring og Ordning af Købstadarkiver: 0,75.

Nationalmuseet og den lokalhistoriske Forskning: 0,75 kr.

Skrifterne fås portofrit tilsendt ved indbetaling af beløbet på Postgiro 86264. Fortid og Nutid. Landsarkivet, Viborg.

Abonnement på Fortid og Nutid tegnes ved henv. til sekretæren: landsarkivar Hvidtfeldt, Viborg.

Adda

Korsetterne virker slankende, sidder eminent og er behagelige i Brug.

A/S Sønderjydske
Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S
Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Aktieselskabet

Frølund & Wittrup

HORSENS

A. Jepsen HERNING

Trikotagefabrik

Vestergade 43 — — Telf. 221

Specialitet: Strikvarer

Stenus Kostskole, Holbæk

Rektor Svend Larsen

Fra 1. August 1944 særskilt nyoprettet Gymnasie
afdeling for Piger.

Snoghøj Gymnastik- højskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

LOLLANDS TIDENDE

Lollands største Dagblad

Hovedkontor i Nakskov

Filialkontor i Maribo og Rødby

DANSK MASKINOPLAG A/S

(Jørgen M. Hansen)

Aabenraa

Telf. 2044

Hjørring Diskontobank

Aktieselskab

Hjørring

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad

Nykøbing F.

Dansk Andels Cementfabrik

NØRRESUNDBY

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂

HORSENS

Støt

arkiverne i deres indsamling af utrykt
historisk materiale,

musæerne ved deres sikring af oldtidsfund
eller genstande fra historisk tid

og

bibliotekerne ved tilsendelse af trykte ting
af lokalhistorisk interesse.

Ny Sydslesvig-Bog
Tage Albertsen: Kr. 4,—
Nu er det Alvor

Danskerens Forlag

Aabenraa

TØNDERHUS

Danskhedens nye Borg

Knud Hawvig . Tlf. 622 . Tønder